

UIT DE FLORA VAN LIMBURG

AFLEVERING 31

Samengesteld door J. CORTENRAAD, Heerderweg 86H, Maastricht

Deze aflevering bevat waarnemingen van min of meer zeldzame planten uit de provincie Limburg van recente datum met de nadruk op het jaar 1988. Opgaven van vondsten van planten zijn bijzonder welkom. Daarbij dient minimaal vermeld te worden: de naam van de plant, de datum van de vondst en het kilometerhok waarin de plant is aangetroffen. Eventuele bijzonderheden over aantallen planten, nadere plaatsaanduidingen en dergelijke zijn altijd zinvol. Met het oog op de verwerking van de gegevens is het handig om gebruik te maken van waarnemingskaartjes van de Plantenstudiegroep. Deze zijn verkrijgbaar bij D. Th. de Graaf, Bosquetplein 6-7, 6211 KJ Maastricht, tel.: 043 - 293064 (overdag).

Gevlekte scheerling (*Conium maculatum*). Heythuisen, in ruigte in bosje langs de weg naar Roggel, vrij veel (58-33-22, juli '88, G. Geraedts); Oost (gem. Eijsden), meer dan 100 exemplaren langs recent aangelegd grintpad in recreatiegebied (61-38-32, 1-7-'88, E. Blink). Enkele aanvullingen op het eerder gepubliceerde verspreidingskaartje van deze soort (CORTENRAAD, 1987). In Zuid-Limburg is deze plant aanzienlijk minder zeldzaam dan in Noord- en Midden-Limburg. Buiten de dalen van Maas en Roer is de Gevlekte scheerling in Noord- en Midden-Limburg slechts tweemaal aangetroffen.

Rode dophei (*Erica cinerea*). Horn-Beegden, Beegderheide, in berm van de Napoleonsweg, één struik (58-43-32, juli '88, J. Geraedts). Behalve Rode dophei komen in deze heideberm onder meer Struikheide (*Calluna vulgaris*), Stekel- en Kruipbrem (*Gemista anglica* en *G. pilosa*) en Scherpe fijnstraal (*Erigeron acer*) voor. Te verwachten valt dat de Rode dophei zich in deze berm zal uitbreiden. In Belgisch Limburg komt de Rode dophei nog plaatselijk vrij veel voor; ook daar is de plant regelmatig in schrale bermen aan te treffen. Vermoedelijk resteert in Nederlands Limburg, en daarmee waarschijnlijk in heel Nederland, nog slechts één andere groeiplaats van deze plant, namelijk op de Groote Heide bij Venlo, waar de Rode dophei nog vrij talrijk groeit op een klein heideterrein.

Fraai duizendguldenkruid (*Centaureum pulchellum*). Thorn, op eilandjes in

oeverzone van grindplas met onder meer Late ogentroost (*Odontites verna* subsp. *serotina*), enkele exemplaren (58-52-42, aug. '88, G. Geraedts); Maastricht, Hoge Fronten, op open plaatsen in ruigte, enkele tientallen (61-28-21, sept. '88, T. Mulder); Simpelveld, stationsemplacement, enkele exemplaren op open stenige plaatsen (62-24-52, sept. '88, J. Rutten & J. Cortenraad). Opnieuw vondsten van deze plant (zie CORTENRAAD, 1988) die in Zuid-Limburg zeldzaam is op krijt, löss en rivierklei. In Midden-Limburg was de plant al sinds de jaren twintig van deze eeuw niet meer gevonden. Ook vroeger is ze in Noord- en Midden-Limburg alleen langs de Maas aangetroffen, bij Baarlo en Echt.

Witte engbloem (*Vincetoxicum hirculinaria*). Moerslag, in bos op krijt, twee planten waarvan één exemplaar bloeiend (61-38-55, zomer '88, H. Damsma). De Witte engbloem werd als in Zuid-Limburg uitgestorven beschouwd; de laatste vondst dateert van 1972 (VAN DER HAM, 1980). Mogelijk dat ze nog op de Sint-Pietersberg bij de ruïne Lichtenberg voorkomt; elders in Nederland is ze recent nog bij Millingen (Gelderland) aangetroffen.

De twee planten bij Moerslag lijden een kwijnend bestaan; er zou dan ook ingegrepen moeten worden om de Witte engbloem enig soelaas te bieden, anders is de plant gedoemd te verdwijnen zoals dat inmiddels ook met de laatste sprietten van Blauwgras (*Sesleria albicans*) in het Savelsbos lijkt te zijn gebeurd.

Glad parelzaad (*Lithospermum officinale*). Venlo, Groote Heide, in zoom van struweel van Amerikaanse vogelkers (*Prunus serotina*) en op open, omgewoelde plaatsen, tientallen exemplaren (58-17-13, 17-10-'88, W. Jansen e.a.); Bemelen, Hoefijzer, enkele exemplaren in grasland voor ingang onderaardse mergelgroeve (62-21-33, zomer '88, H. Hillegers). Het Glad parelzaad is in Limburg gevonden in het westelijk en centraal gedeelte van het Krijtdistrict en éénmaal bij Echt. Behalve bij het Hoefijzer komt de plant in Zuid-Limburg nog voor op de Zure Dries bij Gronsveld en in een tweetal oude kalkgroeven in het Biebos bij Valkenburg. De vondst bij Venlo is derhalve opmerkelijk: op de Groote Heide komen veel bijzondere planten voor, waaronder een aantal soorten die kenmerkend zijn voor het Fluviatiel district.

Bernagie (*Borago officinalis*). Linne, Linnerweerd, in rand van graanveld, ettelijke exemplaren (58-53-33, juli '87, P. Spreuwenberg); Houthem-Valkenburg, op diverse plaatsen langs de spoorlijn, vele tientallen (62-11-53/54, juni '88, J. Cortenraad) QUENÉ - BOTERENBROOD (1985) vermeldt dat het optreden van de Bernagie enigszins eфе-meer is. In bijvoorbeeld Italië en Spanje is de Bernagie op open, ruderales standplaatsen heel gewoon. Gezien het feit dat de relatief warme standplaats bij Houthem overeenkomsten vertoont met bepaalde Zuid Europese standplaatsen, is het mogelijk dat de Bernagie zich hier langer zal handhaven. Gelet op het aantal planten zal de soort er al wel enige jaren aanwezig zijn.

Bilzkruid (*Hyoscyamus niger*). Huis Heijen, meerdere exemplaren (46-44-11, zomer '88, J. Buys). Ook het voorkomen van het Bilzkruid is soms eфе-meer, wat sterk samenhangt met de aard van zijn standplaats: open, ruderales, stikstofrijke en relatief warme plaatsen. Op sommige plaatsen houdt het echter lang stand. In noordelijk Noord-Limburg is het sinds 1950 regelmatig aangetroffen.

Wolfskers (*Atropa bella-donna*). Epen, in rand van het Onderste Bos, op diverse plaatsen, in totaal ongeveer vijftig

planten (62-43-12/22, juli '88, T. Mulder & J. Cortenraad). Van de Wolfskers waren recent geen natuurlijke groeiplaatsen bekend. Ook deze plant heeft te lijden van het feit dat er in de Zuidlimburgse bossen zo weinig meer gelicht wordt.

Ingesneden dovenetel (*Lamium purpureum* var. *incisum*). Nieuwstadt, langs akkerrand, samen met Paarse dovenetel (*L. purpureum* var. *purpureum*) en Hoenderbeet (*L. amplexicaule*), vrij veel. (60-23-32, april '88, J. Koelink). Deze plant wordt door sommige auteurs gezien als (voortgekomen uit) de bastaard van Hoenderbeet en Paarse dovenetel, door andere als voortgekomen uit de bastaard van de Zuideuropese *L. bifidum* en de Paarse dovenetel. VAN DER MEIJDEN *et al.* (1983) beschouwen haar 'slechts' als een variëteit van de laatstgenoemde soort. Hoe het ook zij, in Limburg en zeker in het zuidelijke deel in de Ingesneden dovenetel een zeldzame verschijning.

Mottenkruid (*Verbascum blattaria*). Kerkrade-Gracht, op de steenberg van de voormalige mijn Willem-Sofie, een veertigtal witbloeiende exemplaren (62-25-21, juli '88, T. Mulder & J. Cortenraad). Het Mottenkruid is in Nederland een meestal efemere verschijning, die wanneer ze gevonden wordt vaak uit tuinen verwilderd blijkt te zijn. Klaarblijkelijk voelt de plant zich op open, stenige en warme plaatsen, zoals op deze steenberg, thuis evenals een andere tuinplant, de Schermscheefbloem (*Iberis umbellata*), die overigens ook op steenbergen in België gedijt.

Melige toorts (*Verbascum lychnitis*). Venlo, Groote Heide, enkele honderden witbloeiende exemplaren op braakliggend terrein (52-57-43, juni '88, J. Coninx). Van oorsprong is de Melige toorts in Nederland een zeldzame plant van de dalen van de grote rivieren. De laatste jaren wordt de plant in Nederland meer gevonden, voornamelijk op spoorterrainen en ruderaal plaatsen. Of zij zich op al deze plaatsen handhaaft is af te wachten. In Limburg komt ze verder alleen op de Maasdalwand van de Sint-Pietersberg en ter plaatse langs de Maasoever voor.

Griekse alant (*Inula helenium*) (fig. 1). Stramproy, in vochtige berm met onder meer Riet (*Phragmites australis*) en Moerasspirea (*Filipendula ulmaria*), aan oostzijde van het Wijffelterbroek, een twintigtal planten (57-47-44, aug.

Figuur 1. Griekse alant.

'88, J. Cortenraad). Deze forse plant lijkt terplaatse volledig ingeburgerd. De Griekse alant vormt in Nederland, in tuinen althans, rijp zaad en hij zou zich dus hier door zaad kunnen vermeerderen. Bij het Wijffelterbroek vindt de uitbreiding waarschijnlijk voornamelijk via wortelstokken plaats. In Duitsland komt de plant in hoog opschietende vochtige ruigten sinds eeuwen verwilderd voor; in Noordrijn-Westfalen staat ze zelfs op de "rote Liste" als een met uitsterven bedreigde soort. Hier wordt ze beschouwd als een relict van de voormalige boerencultuur (WOLFF-STRAUB *et al.*, 1986). Vroeger werd de Griekse alant als geneeskruid gekweekt. In Noord-Frankrijk en Zuid- en Midden-België is de plant vrij tot zeer zeldzaam te vinden onder meer langs bosranden en in jonge bossen (DE LANGHE *et al.*, 1983). Alleen in Zuidoost-Europa en Zuid-Italië en delen van Klein-Azië is de plant oorspronkelijk inheems; elders in Europa is ze uit cultuur verwilderd.

Alsemambrosia (*Ambrosia artemisiifolia*). Simpelveld, groeve Roodeput, één fors exemplaar (62-24-43, sept. '88, J. Cortenraad). Deze van oorsprong Noordamerikaanse soort is in Limburg, en zeker in Zuid-Limburg, een zeldzame verschijning. In het wild lijkt de plant op veel plaatsen onstandvastig, terwijl zij zich in tuinen jarenlang kan handhaven door uitzaaiing. Haar schijnbare onstandvastigheid kan ook met de aard van haar standplaats te maken hebben. Al met al is onduidelijk of de Alsemambrosia zich een plaats veroverd heeft in de Nederlandse flora.

Schaduwkruiskruid (*Senecio nemorensis* subsp. *fuchsii*). Tegelen, één exemplaar in oude kleigroeve; Belfeld, langs bospaden bij Maalbeek, enkele exemplaren (58-16-25, resp. 58-26-13, aug. '88, S. en W. Jansen); Meijnweg, langs spoorlijn, één plant (58-56-42, aug. '84, R. van Ham); Susteren-Heide, enkele exemplaren in bosrand (60-23-41, juli '87, M. van Dijk). Buiten het aaneengesloten Zuidlimburgse areaal is het Schaduwkruiskruid gevonden bij Mook, Echt-Susteren en Schinveld. Verder is de plant op verspreide plaatsen in Nederland gevonden, het meest nog in oostelijk Gelderland. Bovenstaande vondsten suggereren een uitbreiding langs de Limburgse oostgrens, maar mogelijk komt de soort hier al veel langer voor en is ze over het hoofd gezien.

Driedistel (*Carlina vulgaris*). Brunssum, op de steenberg Hendrik langs de Waubacherweg, vrij veel; Holtum, op stenig terrein bij haven en emplacement, tientallen exemplaren (60-54-25 resp. 60-21-51, aug. '85 en '88, T. Mulder en J. Cortenraad). De Driedistel is in onze provincie alleen nog in Zuid-Limburg te vinden, voornamelijk op krijt. Daarnaast is ze ook wel gevonden op door de mens aangebrachte stenige substraten als bijvoorbeeld steenbergen. Ze lijkt wat deze zaken betreft wel wat op haar verwant Donderkruid (*Inula conyzia*). De twee voornoemde groeiplaatsen zijn thans naar alle waarschijnlijkheid de noordelijkste in Limburg.

Moesdistel (*Cirsium oleraceum*). Geleen, aan de oever van de Geleen, in '87 5 exemplaren, in '88 3 ex. (60-42-43, J. Pinckaers); Maastricht, langs de Jeker, één ex. in Aldenhofpark ten oosten van de waterpoort de Reek (61-28-32, 11-9-'87, B. Graatsma) en ongeveer 10 ex. tegen de zuidzijde van de brug bij de Prins-Bischopsingel (61-28-31, 2-6-'88, E. Blink); Valkenburg, enkele exemplaren langs de Geul (62-21-14, juli '88, J. Cortenraad). In al deze uurhokken was de Moesdistel nog nooit of al sinds decennia niet meer waargenomen. De laatste decennia is de Moesdistel vooral bekend van natte graslanden of ruigten en niet zozeer van beek- of rivieroever. Ook in die zin is bovenstaand rijtje opmerkelijk.

Grote schorseneer (*Scorzonera hispanica*) (fig. 2). Heythuijsen, enkele tientallen in bermen langs de weg naar Leveroy, rijkelijk bloeiend (58-32-33,

juli '88, J. Geraedts & J. Cortenraad). De Grote schorseneer is hier uit cultuur verwilderd. De plant komt in het wild voor in Zuid- en Midden-Europa in droge graslanden en in zomen van bossen en struwelen. Of zij zich bij Heythuijsen zal handhaven of uitbreiden zal moeten worden afgewacht.

Weidehavikskruid (*Hieracium caespitosum*). Leveroy, in matig schraal grasland, enkele tientallen (58-32-11, juli '88, J. Geraedts); Heibloem, enkele exemplaren in berm onverharde weg (58-23-34, juli '88, G. Geraedts); Posterholt, in beektalud, een tiental exemplaren (60-15-32, juli '87, R. van Ham); Nuth, op diverse plaatsen op het stationsemplacement, soms samen met Oranje havikskruid (*H. aurantiacum*) (60-53-51, juli '87, J. Koelink). Het Weidehavikskruid komt in Nederland in het noorden, oosten en midden van het land voor en in Limburg. Recent zijn er ten onzent weinig groeiplaatsen bekend. De vondsten uit Midden-Limburg duiden erop dat de plant hier meer voorkomt dan bekend is en dat ze over het hoofd gezien wordt. Het Weidehavikskruid zou verward kunnen worden met het Grijs havikskruid (*H. praealtum*), dat in Zuid-Limburg aanzienlijk algemener is.

Gevlekt havikskruid (*Hieracium maculatum*). Weert, langs schouwpad op stationsterrein op open grindrijke bodem samen met onder meer Stijf havikskruid (*H. laevigatum*), een tiental (57-38-33, sept. '88, W. de Veen). Het Gevlekte havikskruid is thans in Lim-

Figuur 2. Grote schorseneer.

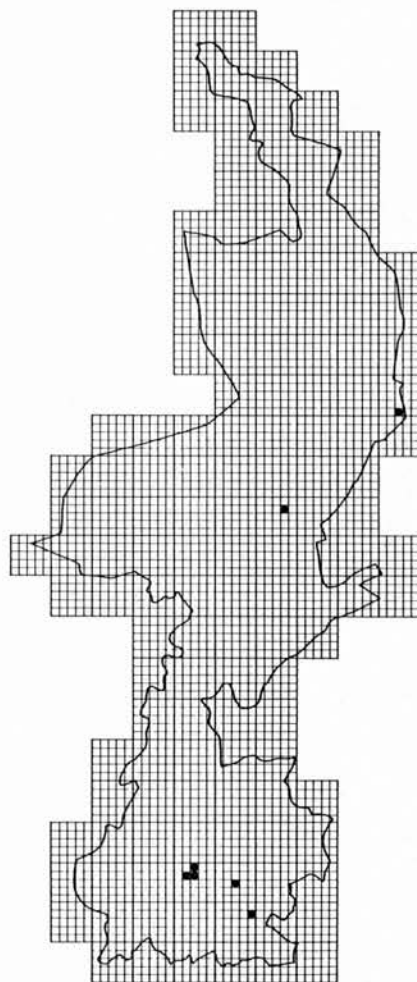

Figuur 3. Moeslook te Rijkel (foto: J. Geraedts).

burg een met uitsterven bedreigde soort. Het verdient aanbeveling om eens wat meer naar deze plant uit te kijken, want vermoedelijk zal ze ook wel over het hoofd worden gezien. Desalniettemin is het een plant die ten opzichte van het begin van deze eeuw sterk is achteruitgegaan.

Rosig fonteinkruid (*Potamogeton alpinus*). Sint-Odiliënberg, in slotencomplex bij landgoed Hoosden, vrij veel, samen met Loos blaasjeskruid (*Utricularia australis*) (58-54-43, zomer '86, P. Verbeek); Boukoul, in Eppenbeek ten noorden van het Carthuiserbos (58-45-31, aug. '87, G. Geraedts), vele exemplaren. Het Rosig fonteinkruid is sinds 1950 in Limburg nog het meest in oostelijk Midden-Limburg gevonden (WEEDA, 1985), maar ook daar is het een zeldzaamheid, zeker in deze tijd. In veel Middenlimburgse beken krijgen waterplanten weinig kansen door de overdreven intensiteit van schonen.

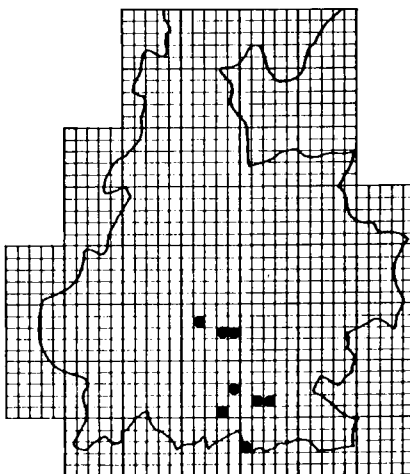
Moeslook (*Allium oleraceum*). Zie fig. 3 en 4. Nevenstaand kaartje geeft de aan de samensteller van deze rubriek bekende vindplaatsen van deze plant sinds 1980 weer. In Zuid-Limburg betreft het groeiplaatsen op krijt in zomen van bossen en in droge grazige bermen. Ook op de Schneeberg komt de plant op dit soort plaatsen voor. Te Rijkel groeit de plant met Kraailook (*A. vineale*) in een van de laatste restjes

Figuur 4. Verspreidingskaartje van Moeslook in Limburg sinds 1980.

stroomdalgrasland langs de Limburgse Maas. Ten oosten van Venlo groeit het Moeslook (ook hier samen met Kraailook) in een strook grasland aan de rand van het zweefvliegveld op de Groote Heide, waarin meer "fluviatiele" planten voorkomen als Wilde marjolein (*Origanum vulgare*), Kleine pimpinel (*Sanguisorba minor*) en Herfsttijloos (*Colchicum autumnale*). Waarschijnlijk zijn er nog meer groeiplaatsen van het Moeslook in Limburg; met name in noordelijk Noord-Limburg geeft het Atlaskaartje (VAN DER HAM, 1985) nog ettelijke vondsten sinds 1950 aan op droge grazige plaatsen in het Maasdal. Het Moeslook is gemakkelijk over het hoofd te zien als het niet bloeit. Opgaven van deze plant zijn bijzonder welkom. Komt het Moeslook nog voor op de Kunderberg? Verwart u de plant niet met het veel algemenere Kraailook. Voor (ook vegetatieve) verschillen zie VAN DER MEIJDEN *et al.* (l.c.).

Ruwe dravik (*Bromus ramosus*) en Bosdravik (*Bromus benekenii*). Fig. 5 geeft de gezamenlijke verspreiding van beide nauw verwante grassen weer. Het kaartje is gebaseerd op waarnemingen van P. Spreuwenberg, R. van der Meijden en de samensteller. Slechts op twee plaatsen, bij Stokhem en Valkenburg is recent nog Bosdravik gevonden; deze was vroeger ook al zeldzamer dan de Ruwe dravik. Overigens wordt de Bosdravik in veel flora's als een ondersoort van de Ruwe dravik beschreven; overgangen komen voor. Alleen in het Biebos komen beide (onder)soorten nog naast elkaar voor. De Ruwe dravik was vroeger in heel Zuid-Limburg algemeen, dus ook in de noordelijke helft. Thans lijkt hij daar al vele decennia verdwenen en hij is in onze tijd teruggedrongen tot een aantal groeiplaatsen langs bospaden, bosranden en holle wegen in zuidelijk

Figuur 5. Verspreidingskaartje van Ruwe dravik en Bosdravik in Limburg sinds 1980.

Zuid-Limburg en tot de kapvlakten van de door Natuurmonumenten beheerde bossen bij Oud-Valkenburg. Op deze bospercelen komen de meest vitale planten voor; langs de bospaden en de bosranden heeft de Ruwe dravik een armetieriger uiterlijk. Soms komt hij daar zelfs niet tot bloei. HEUKELS (1980) vindt een hernieuwd onderzoek naar het voorkomen van de Ruwe dravik in de Zuidlimburgse bossen gewenst, aangezien uit de laatste jaren weinig vondsten bekend zijn geworden. WEEDA (1980) vermoedt dat de Bosdravik wegens zijn gelijkenis met de Ruwe dravik nogal eens over het hoofd gezien wordt. Een intensiever zoeken naar deze beide grassen zou enige groeiplaatsen kunnen opleveren, zeker wanneer de zoekers de planten in niet-bloeiende toestand kunnen herkennen. Maar ook dan zal blijken dat beide grassen in Zuid-Limburg (en daarmee in Nederland) tot de zeer bedreigde soorten behoren. Al met al is de achteruitgang van de Ruwe dravik spectaculair en misschien alleen te vergelijken met de achteruitgang van bepaalde

akkeronkruiden als Ruw parelzaad (*Buglossoides arvensis*) en Getande veldsla (*Valerianella dentata*). Deze akkeronkruiden zijn door een aantal wijzigingen in de agrarische sector bijna uit Limburg verdwenen; de Ruwe dravik is een slachtoffer van de eutrofiëring van onze bosranden en holle wegen door onder meer diezelfde landbouw. Het overgrote deel van de groeiplaatsen is echter verloren gegaan door het feit dat de meeste Zuidlimburgse bossen te dicht en te donker zijn om aan deze plant en haar naaste verwant onderdak te kunnen bieden.

LITERATUUR

- CORTENRAAD, J., 1987. Uit de Flora van Limburg afl. 27. Natuurh. Maandbl. 76 (8): 154 - 156.
 CORTENRAAD, J., 1988. Uit de Flora van Limburg afl. 28. Natuurh. Maandbl. 77(1): 19-20.
 HAM, R.W.J.M. VAN DER, 1980. *Vincetoxicum hirsutaria*. In: J. MENNEMA, A.J. QUENÉ-BOTERENBROOD & C.L. PLATE, Atlas van de Nederlandse flora deel 1, uitgestorven en zeer zeldzame planten. Amsterdam.
 HAM, R.W.J.M. VAN DER, 1985. *Allium oleraceum*. In: J. MENNEMA, A.J. QUENÉ-BOTERENBROOD & C.L. PLATE, Atlas van de Nederlandse flora deel 2, zeldzame en vrij zeldzame planten. Utrecht.
 HEUKELS, P., 1980. *Bromus ramosus*. In: zie VAN DER HAM (1980).
 LANGHE, J.E. DE, L. DELVOSALLE, J. DUVIGNEAU, J. LAMBINON & C. VANDENBERGHE, 1983. Flora van België, het Groothertogdom Luxemburg, Noord-Frankrijk en de aangrenzende gebieden. 3e druk. Meise.
 MEIJDEN, R. VAN DER, F.A.C.B. ADEMA, G.J. DE JONCHEERE & E.J. WEEDA, 1983 Heukels-Van der Meijden, Flora van Nederland, 20e druk. Groningen.
 QUENÉ-BOTERENBROOD, A.J., 1985. *Borago officinalis*. In: zie VAN DER HAM (1985).
 WEEDA, E.J., 1980. *Bromus benekenii*. In: zie VAN DER HAM (1980).
 WEEDA, E.J., 1985. *Potamogeton alpinus*. In: zie VAN DER HAM (1985).
 WOLFF-STRAUB, R., I. BANK-SIGNON, W. DINTER, E. FOERSTER, H. KUTZELNIGG, H. LIENENBECKER, E. PATZKE, R. POTT, U. RAABE, F. RUNGE, E. SAVELSBERGH & W. SCHUMACHER, 1986. Rote Liste der in Nordrhein-Westfalen gefährdeten Farn- und Blütenpflanzen. Schriftenreihe der Landesanstalt für Ökologie, Landschaftsentwicklung und Forstplanung Nordrhein-Westfalen. Band 4. Recklinghausen.

EEN GEVAL VAN ALBINISME BIJ DE KAMSALAMANDER

A.J.W. LENDERS, Groenstraat 106, Melick

Albinisme is een verschijnsel dat binnen de gewervelde dieren vrij algemeen voorkomt. Zeker bij gekweekte vormen van zoogdieren en vogels is het vaak een raskenmerk waarop geselecteerd wordt. In de natuur daarentegen tref-

fen we hoogst uitzonderlijk albino-exemplaren aan. Dit heeft te maken met de natuurlijke selectiedruk die op albino's een negatieve uitwerking heeft. Toch treedt deze mutatie in vergelijking met andere erfelijke afwijkin-

gen vrij frequent op. Bij amfibieën is albinisme minder bekend. Er zijn weinig dieren binnen deze groep waarbij de pigmentatie onbelangrijk is. Integendeel veel soorten bezitten felle kleuren, die een duidelijke